

La francmaçoneria recupera la memòria

Una reproducció de l'Estàtua de la Llibertat –l'original és una donació dels maçons francesos als Estats Units– presideix l'entrada de la Biblioteca Pública Arús de Barcelona.

La Biblioteca Pública Arús de Barcelona, fundada pel maçó Rossend Arús, impulsa la recuperació de la memòria maçònica. El centre s'ha convertit en plataforma pública de les llotges. A més, augmenta de dia en dia el seu fons maçònic i promou l'edició de llibres dedicats a la maçoneria.

Ha estat una de les victòries més espectaculars de Francisco Franco, efectiva molt més enllà de la mort del dictador, deia l'historiador Jordi Ventura. Ens referim a l'aniquilació de la memòria històrica de la maçoneria, fins i tot entre els historiadors antifranquistes i d'esquerres, agermanats, en aquest cas, amb els historiadors i escriptors catòlics.

L'aniquilació, en concret, de la contribució determinant que els francmaçons han fet, als segles XIX i XX, al progrés cultural i científic, a l'extensió de la tolerància i del respecte, al reforç del combat per la llibertat religiosa, el laïcisme i la sociabilitat: a la democràcia plena.

L'aliança cristiano-marxista –intel·lectual, política, acadèmica, editorial i mediàtica– ha fet que la gran majoria de llibres d'història s'hagin *oblidat* i s'oblidin, de la seva existència, com a escola de formació intel·lectual i moral de ciutadans altruistes i polítics progressistes. Molt pocs historiadors s'han demanat per què eren francmaçons la majoria de republicans –de polítics i militars a intel·lectuals– dels segles XIX i XX, i què volia dir ser-ho.

Els historiadors i intel·lectuals catòlics, directament o a través de les editorials i els mitjans de comunicació on col·laboren o que controlen, han tingut un ferm interès a esborrar la maçoneria del mapa. Bàsicament, per no recordar que l'Església Catòlica, que ara es declara humanista, s'hi va oposar amb totes les forces i amb la cridòria inquisitorial, des del Vaticà o des de l'Església Catalana –el bisbe Torres i Bages, mossèn Joan Tusquets, l'idolatrada amic de Franco...–, precisament pel que tenia de tolerant, fraternal, positivista i il·lustrada.

I els marxistes l'amaguen perquè no encaixa amb la seva visió de la història. "La ignoren perquè és interclassista i progressista", ens diu Pere Sánchez Ferré (Barcelona, 1946), doctor en història moderna i contemporània per la Universitat de Barcelona i el primer historiador de la maçoneria catalana.

Incomprensió. "La maçoneria –diu– és plural ideològicament, culturalment i socialment. Els historiadors marxistes no entenen que pugui haver-hi burgesos

JORDI PLAY

Josep Brunet és el gerent del Patronat de la Biblioteca Pública Arús. Membre de la maçoneria, s'interessa per divulgar el passat i el present de les llotges.

que facin progressar la història. Des de la perspectiva marxista, la maçoneria és un fenomen contradictori. No poden copsar la subtilitat del fenomen.”

Pere Sánchez Ferré va publicar, entre el 1990 i el 1993, l'únic estudi rigorós, extens i detallat de la maçoneria catalana. Li van caldre dos volums, *La maçoneria a Catalunya. 1868-1936* i *La maçoneria en la societat catalana del segle XX. 1900-1947*. “Quan vaig decidir d'estudiar, com a tema de tesi, la maçoneria catalana, molts catedràtics i professors de la Universitat de Barcelona em van dir que el tema no era seriós ni científic”, comenta.

Els dos volums van ser publicats per Edicions 62 i feia molts anys que es trobaven exhaurits. Cap editorial important, ni tampoc Edicions 62, no s'ha interessat a reeditar l'obra, com tampoc cap editorial coneguda no ha tingut interès a publicar llibres de divulgació de la maçoneria, com es fa habitualment als països de més tradició democràtica. Només cal veure

el catàleg de la famosa col·lecció de coneixement universal “Que sais-je?”, de l'editorial Presses Universitaires de France; però també les col·leccions divulgatives adreçades al gran públic “Dominos”, de Flammarion, o “Découvertes” de Gallimard.

La Biblioteca Arús. En vista de la renúncia de la societat cultural catalana a netejar de teranyines el patrimoni maçònic, la Biblioteca Pública Arús de Barcelona, fundada el 1895 pel filantrop maçó Rossend Arús –“barceloní

L'aliança cristiano-marxista ha fet que la gran majoria de llibres d'història s'hagin 'oblidat' de la maçoneria

exemplar”, segons l'*Encyclopédie de la franc-maçonnerie*, de “La Pochothèque”, Le livre de poche– amb l'ajut de més germans, com Valentí Almirall, ha decidit impulsar-ne l'edició de volums d'estudi i divulgació, i incrementar els seus fons arxivístic maçònic.

A més, els darrers anys, amb la normalització de l'activitat maçònica, ha obert les portes als representants de totes les llotges que han volgut fer pública la seva existència i acció, i a tots els autors de llibres relacionats amb la maçoneria, a més de signar convenis de col·laboració per fer tasques de promoció conjuntes, incloses les editorials.

Cada vegada que hi ha un canvi de gran mestre, és convidat a presentar-se en públic, a la sala d'actes del centre, un centre que s'ha convertit en espai de reunió de maçons de diverses llotges i obediències.

L'ànima de la Biblioteca Pública Arús, regida per un patronat presidit per Jordi Hereu, alcalde de Barcelona,

LORDPLAY

El fons de la Biblioteca Arús s'ha enriquit amb l'entrada de 2.781 documents de la Gran Lògia de Catalunya (1933-1939), microfilmats. Els originals són a Salamanca.

és el maçó Josep Brunet, gerent de l'entitat. Ell també és conscient que “la maçoneria no interessa els historiadors, en especial els que són professors universitaris per als quals no és rellevant, no és significatiu, que un polític sigui maçó”. Bàsicament, “perquè la universitat ha estat controlada pel

Partit Comunista o per simpatitzants d'aquest corrent”.

Com se sap, les dictadures comunistes, igual com les feixistes, van declarar il·legal la maçoneria.

La maçoneria a Catalunya. La política editorial de la Biblioteca Arús ha

començat amb el rescat de la història de Pere Sánchez Ferré. S'ha hagut de conformar, però, que fos publicada per una editorial petita, Clavell, de Premià de Mar. La Biblioteca Arús hi figura en qualitat de col·laboradora de l'edició, conjuntament amb la Gran Logia de Espanya.

Ja era una història molt detallada i exhaustiva, però l'autor encara l'ha poguda ampliar, en camps que ha pogut estudiar posteriorment a la primera edició –com és ara la relació de la maçoneria amb l'espiritisme–, a banda d'actualitzar la bibliografia. A més, l'ha ordenada com una obra de conjunt, amb un títol únic, *La maçoneria a Catalunya (1868-1947)*, si bé continua repartida en dos volums.

L'historiador, a banda de fer una –indispensable, a causa de la ignorància catalana sobre el tema– introducció a la maçoneria i a la vida interna de les llotges, parla, bàsicament, de l'acció pública, no tant de la maçoneria com a societat més o menys secreta o dis-

EL TEMPS

A França, les col·leccions divulgatives, a diferència de les editorials catalanes, pensen sempre en la francmaçonneria.

creta, sinó dels maçons. “Cal distingir sempre entre la maçoneria i els maçons –adverteix–, cosa que no han fet els escriptors, historiadors i polítics anti-maçònics.”

Així, la descripció de la vida interna de les entitats maçòniques i paramaçòniques, i l'evolució històrica de les llotges ocupen una part minoritària de l'obra. Els capítols parlen del naixement de la maçoneria catalanista; de la relació de l'orde amb l'Església, el lliurepensament, la dona, la política, el republicanisme i el moviment obrer, i també de la relació amb episodis històrics rellevants, com els conflictes colonials, la Setmana Tràgica, la Primera Guerra Mundial, la Dictadura de Primo de Rivera, la Segona República i la Guerra Civil.

La distorsió i el descrèdit, deia Sánchez Ferré el 1990 com a conclusió de l'obra, havien convertit la maçoneria en un grup de tronats que feien tertúlia a la llotja tot malparlant del papa, però, en aprofundir en la realitat maçònica, apareix des del feminisme al lliurepensament, l'escola de pensament i acció per a la companyonia solidària, la sociabilitat, la filantropia, l'exercici filosòfic i literari, la fundació d'escoles, biblioteques o casinos republicans. I també el moviment cooperativista, com han vist historiadors independents (com ara Francesc Ferrer i Gironès).

Després de constatar els fets, l'historiador podia afirmar que la maçoneria i els moviments dels quals es va envoltar constitueixen una de les manifestacions socials, polítiques i culturals més obertes, plurals i dinàmiques de la nostra història contemporània.

Això ho deia el 1990 i ho ha de tornar a dir el 2008, perquè poca gent ho ha escoltat. Amb tota tranquil·litat, es poden publicar estudis, com s'ha fet recentment, sobre la construcció de la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú –plena de simbologia maçònica i paramaçònica– en editorials tan rigoroses com les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, sense fer referència a la condició maçònica del polític i escriptor, un dels més rellevants del seu temps; sense esmentar que la fundació de biblioteques populars, com va fer Arús, era un acció genuïna dels maçons.

JORDI PLAY

La magnífica biblioteca Arús és la primera biblioteca pública de Barcelona. Fundada el 1895, s'ha especialitzat en la història de la maçoneria i dels moviments socials i obrers.

Neix “Papers de l’Arús”. La política editorial de la Biblioteca Pública del passeig de Sant Joan ha prosseguit amb la creació d’una col·lecció divulgativa, “Papers de l’Arús” estrenada amb les Constitucions d’Anderson, el text fundacional de la maçoneria moderna, publicat en traducció catalana, conjuntament amb l’original facsímil anglès.

Serà una col·lecció de monografies de temàtica maçònica, especialitat de la biblioteca, amb el moviment obrer. El segon títol anirà dedicat a un maçó catalanista afusellat pels franquistes, Santiago Vivancos, escrit per Xavi Casinos, autor especialitzat en maçoneria.

La col·lecció combinarà la recuperació de documents històrics amb estudis inèdits. Al pròleg del primer títol, el gerent Josep Brunet i Maribel Giner, directora de l’entitat, han de recordar, un cop més, que “malgrat la llegenda negra que la persegueix, la maçoneria ha tingut un paper molt important a Catalunya [a tot arreu!] en la construcció de la democràcia i en la formació de la classe obrera, inspirant fins i tot moviments tan importants en el nostre país com el cooperativisme o l’escoltisme”.

El fons arxivístic maçònic, que constantment s’enriqueix amb donacions particulars, s’ha enriquit recentment amb l’entrada dels documents microfilmats de la Gran Lògia de Catalunya, la llotja catalanista creada el 1933. Els documents originals –2.781– es troben a l’Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola, de Salamanca.

A diferència dels papers espoliats de la Generalitat de Catalunya, és complicat, diu Josep Brunet, de reclamar el retorn dels arxius maçònics, atès que les llotges actuals no tenen lligam jurídic ni continuïtat patrimonial amb les d’abans de la guerra. La política de la Biblioteca Arús és microfilmada els documents, si troben ajut econòmic, com ha estat ara el cas de la Gran Lògia de Catalunya. I si un particular –un familiar, per exemple– s’interessa per l’expedient d’un maçó, o d’un anarquista, la Biblioteca Arús en demana còpia microfilmada a Salamanca.

Lluís Bonada

La Biblioteca Arús publicarà el mes que ve un volum dedicat al metge pediatre Santiago Vivancos, afusellat al Camp de la Bota de Barcelona per maçó i catalanista. A més a més, el Tribunal de la Maçoneria, que en desconeixia la mort, li va obrir un procés tres anys després.

Afusellat per maçó i catalanista

Jutjat el dia 3 de maig del 1939, el dia 21 de juny següent –quan feia cinc mesos de l’entrada de les tropes franquistes a Barcelona– era afusellat al Camp de la Bota de Barcelona el metge i advocat Santiago Vivancos Ferrer. Era membre d’Esquerra Republicana de Catalunya i, a més, era maçó. Va ser afusellat, doncs, per maçó i catalanista. Entre les acusacions que van contribuir a condemnar-lo a mort hi havia el fet de ser lector de *La Humanitat*, el diari d’ERC. És enterrat al Fossar de la Pedrera, a Montjuïc.

Però la seva condició de maçó no el deixà tranquil ni un cop mort. Tres anys després de ser afusellat, el Tribunal Especial per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme va decidir de processar-lo i el 9 de gener de 1942, el jutge va demanar al cap superior de policia de Barcelona que li notifiqués on vivia.

L’expedient conservat a l’Arxiu de la Guerra Civil Espanyola de Salamanca ha permès de reconstruir el cas, i la Biblioteca Pública Arús ha decidit de divulgar-lo a través de la col·lecció “Papers de l’Arús”, creada recentment. Xavi Casinos s’ha encarregat de relatar la història.

El llibre *Santiago Vivancos, maçó i catalanista* serà al carrer aquest mes de gener de 2009. El text de Casinos es

completa amb la reproducció facsímil dels documents que l’expedient obert va generar, inclosos els que formaven part de la llotja de Santiago Vivancos, la llotja catalanista Themis.

Vivancos va néixer el 17 de maig de 1895 a Sant Gervasi de Cassoles i tenia moltes carreres: va estudiar magisteri, filosofia i lletres, dret i medicina, i es va dedicar professionalment a la darrera, en l’especialitat de pediatria. Era director del sanatori infantil Àngel Guimerà. Vivancos precisament va triar *Guimerà* com a nom simbòlic maçó.

Segons Casinos, a l’expedient conservat a Salamanca es veu que Vivancos ingressa a la maçoneria el 20 de febrer del 1925. Primer, a la llotja Justícia i el 23 d’abril del 1935 a la llotja Themis de Barcelona, un taller de marcat accent nacionalista del qual Vivancos és escollit venerable mestre l’octubre d’aquell any. I el 5 de juliol del 1936 és escollit gran mestre de la Gran Lògia de Catalunya.

A la Themis, Vivancos va compartir taller amb Jaume Miravittles; Manel Companys, germà del president; Carles Gerhard, de la Unió Socialista de Catalunya; i l’escriptor i polític d’Estat Català Roc Boronat, fundador d’Esquerra Republicana de Catalunya i president de l’Associació de Cecs de Catalunya, organització que creà, el juny de l’any 1934, el cupó del cec.

Vivancos va ser una de les primeres víctimes de la repressió franquista contra els maçons catalans. De res no van servir, reporta Casinos, els testimonis que van parlar a favor seu, entre ells l’esposa de Fernando de Merlo, dirigent del partit dretà Renovación Española. El polític havia estat amagat per Vivancos a casa seva. Tampoc no el va salvar el fet que el carlí Salvador Alberch declarés que s’havia salvat de l’afusellament